

“Elk uniek puzzelstuk heeft ook recht op zijn plaats in de puzzel.”

Universal Design (for Learning) in de kleuterklas

Maité Van den Borre, Lien Bruneel

Julie is een kleuter van vier jaar. Zij is goedlachs en speels. Ze is werkelijk een vriend van iedereen. Tijdens de bewegingslessen is ze steeds heel enthousiast maar door een aangeboren afwijking kan ze zich niet verplaatsen zonder rolstoel. Haar ouders wilden haar een kans geven in het gewoon onderwijs, maar deze klassen zijn niet aangepast aan Julies noden. Zij kan moeilijk zelfstandig aan de slag in een hoek doordat de materialen zich niet op gepaste hoogte bevinden en ze zich niet vlot kan verplaatsen door plaatsgebrek. Gelukkig heeft Julie haar steun en toeverlaat bij wie ze steeds terecht kan, namelijk Youssef. Die twee vullen elkaar goed aan: Youssef heeft namelijk te kampen met sociaal-emotionele problemen. Hierdoor is hij zeer verlegen en schuchter. Julie helpt Youssef om uit zijn schulp te komen en anderzijds helpt Youssef haar om tot rust te komen.

Het verhaal van Julie en Youssef is vandaag de dag geen uitzondering meer. Sinds het M-decreet van kracht is gegaan, komen steeds meer kinderen met specifieke onderwijsbehoeften en -noden in het gewone onderwijs terecht. Daarom willen wij het principe van Universal Design for Learning (UDL) en Universal Design (UD) toepassen in de kleuterklas. UDL geeft mee hoe je jouw activiteiten en aanbod op een zo ruim mogelijke manier verstaanbaar kan maken voor iedereen. UD houdt in dat klassen zo universeel mogelijk aangepast en verrijkt worden. Door rekening te houden met deze twee principes is de stap kleiner om kinderen met specifieke onderwijsbehoeften te ontvangen in het gewone basisonderwijs.

1. Universal Design (UD)

1.1 Principes van UD

Universal Design wordt onderverdeeld in zeven duidelijke principes. Deze principes geven mee hoe je een ruimte zo optimaal mogelijk kan benutten zodat deze bruikbaar is voor een verscheidenheid aan mensen.

Het eerste principe houdt in dat de *ruimte bruikbaar is voor iedereen*, voor alle gebruikers met hun eigen behoeften en mogelijkheden. De ruimte is aantrekkelijk en voorziet dezelfde gebruiksmogelijkheden voor alle gebruikers.

Hiernaast is *flexibiliteit in gebruik* iets wat nauw nagestreefd wordt. Het ontwerp is geschikt voor een grote verscheidenheid aan wensen, behoeften en mogelijkheden. Zo zijn er verschillende keuzemogelijkheden in gebruikswijze en kan iedere gebruiker op eigen tempo en ritme werken.

Ook is het belangrijk dat de materialen en de ruimte *eenvoudig en intuïtief* kunnen worden gebruikt. Het is duidelijk hoe de ruimte in elkaar zit, ongeacht de kennis, ervaring of taalkennis van de gebruiker.

Vervolgens moet de *informatie verstaanbaar zijn voor iedereen*. Dit kan je doen door informatie op verschillende manieren over te brengen, bijvoorbeeld zowel auditief als visueel. Door hoofdinformatie te onderscheiden van randinformatie kan je duidelijkheid scheppen.

Het vijfde principe geeft mee dat men ervoor moet zorgen dat er een *beperking is aan gevaren*. Gevaarlijke materialen worden op onbereikbare en veilige plaatsen opgeborgen. De meest gebruikte materialen bevinden zich op de best bereikbare plaats.

De ruimte kan *efficiënt en comfortabel* gebruikt worden *met minimale inspanningen*. Zorg voor een redelijke kracht bij de bediening en gebruik. Op deze manier is een neutrale en ontspannen lichaamshouding mogelijk.

Als laatste wordt er gekeken naar *geschikte afmetingen en gebruiksruimtes*. De ruimte is ruim ontworpen zodat iedereen deze kan betreden ongeacht de lichaamslengte, het gestalte of de mobiliteit van de gebruiker. Het bereiken van materialen is toegankelijk voor zowel zittende als staande gebruikers.

Principles UD

Equitable use
Flexibility in use
Simple and intuitive use
Perceptible information
Tolerance for error
Low physical effort
Size and space for approach and use

2. Universal Design for Learning (UDL)

Universal Design for Learning (UDL) vindt zijn oorsprong bij Universal Design. Het begrip van Universal Design werd vertaald naar de onderwijscontext.

2.1 UDL vertaald naar het onderwijs

2.1.1 Richtlijnen van UDL

Doordat men ervan uitgaat dat iedere leerling uniek is en dus op een eigen individuele manier leert is men tot 3 principes gekomen. Het eerste principe gaat uit van 'waarom'. Hierbij wil men verschillende mogelijkheden voor betrokkenheid en engagement creëren. Het tweede principe gaat uit van 'wat'. Men vindt het belangrijk om informatie op verschillende manieren aan te bieden. Het laatste en derde principe gaat uit van 'hoe'. Hierbij vindt men het ook belangrijk om verschillende mogelijkheden tot actie en expressie te voorzien.

Via deze principes wordt elke leerling gestimuleerd om een expert te worden in zijn eigen leren. Een expert in eigen leren is een kind dat doelbewust en gemotiveerd, vindingrijk en goed geïnformeerd, strategisch en doelbewust aan de slag gaat. Alle 3 de principes van UDL worden telkens nog onderverdeeld in 3 richtlijnen. Deze richtlijnen geven nog meer duiding over hoe je een expert in eigen leren kan worden.

De richtlijnen van 'waarom' gaan over de verschillende manieren waarop men interesse kan opwekken, het stimuleren van het inzet- en doorzettingsvermogen en het ondersteunen en bijsturen van het leerproces.

Bij 'wat' gaat men vooral proberen om de verschillende zintuigen van het kind aan te spreken, structuur te bieden en deze ook te verduidelijken en het inzicht van het kind te bevorderen.

Bij 'hoe' we deze kennis verwerken gaat men verschillende opties voor fysieke verwerking aanbieden, verschillende opties voor expressie en communicatie voorzien, en als laatste ook het opstellen van doelen, plannen en strategieën ondersteunen.

Principes	Doelen
WAAROM?	Gemotiveerde leerling
WAT?	Vindingrijke leerling
HOE?	Doelgerichte leerling

3. Tips voor in de kleuterklas

“Ik heb moeite om na te denken over wat ik ga doen voor leerlingen die moeilijkheden hebben. Daarnaast moet ik zorgen dat iedereen een gelijke en eerlijke toegang krijgt tot leren. Hoe kan ik zorgen voor een zo rijk mogelijk aanbod en optimaal gebruik van mijn klasruimte?”

3.1 UDL

In de onthaalkring

Zorg voor dagelijks gebruik van de daglijn. Ondersteun de dagdelen met zowel foto's als sclera-pictogrammen. Op deze manier is de klaswerking voor elk kind duidelijk, ongeacht de kennis, taalkennis of ervaring van het kind. Je kan de verschillende soorten dagdelen aanduiden met een kleur bijvoorbeeld speeltijd is groen, werkmoment is blauw.

Denk goed na over het plaatsen van de kinderen. Plaats kinderen die nood hebben aan ondersteuning van mimiek dichterbij jou.

Probeer steeds zo veel mogelijk verschillende zintuigen aan te spreken. Zo kan je het weer van de dag zowel verbaal bespreken als visueel duidelijk maken.

Visualiseer de aanwezigheden aan de hand van een foto en het passend symbool.

Als je gebruik maakt van een keuzebord, breng je de hoeken duidelijk in beeld. Dit kan je doen door gebruik te maken van zowel foto's als pictogrammen. Zo maak je de informatie op verschillende manieren waarneembaar.

Ondersteun verbale opdrachten met non-verbale taal. SMOG is een voorbeeld van ondersteunende communicatie. Hiermee kunnen kinderen, jongeren en volwassenen met een communicatiehandicap hun noden,

wensen en behoeften duidelijk maken én hun omgeving beter begrijpen. Hierbij worden spraak en gebaren gecombineerd.

Tijdens het keuzeaanbod

Om in het inzicht te bevorderen kan je gebruik maken van een contractbord waarop de kinderen kunnen aanduiden wat al gebeurd is en hoe het ging.

Voorzie verschillende keuzemogelijkheden om prentenboeken te verwerken. Dit kan zowel auditief, visueel, multimediaal of tactiel met concreet materiaal.

Berg speelleermateriaal op in doorzichtige boxen. Op deze manier ziet het kind duidelijk wat er in zit en wordt de zelfstandigheid gestimuleerd.

Zet tijdens een thema een specifieke hoek in de kijker. Deze staat centraal tijdens het keuzeaanbod. Hierdoor kan je gemakkelijker meespelen met de kinderen in die ene hoek.

Voorzie minstens één individuele werkplaats waar het kind zelfstandig en op een rustige manier, zonder al te veel prikkels, de opdracht kan uitvoeren.

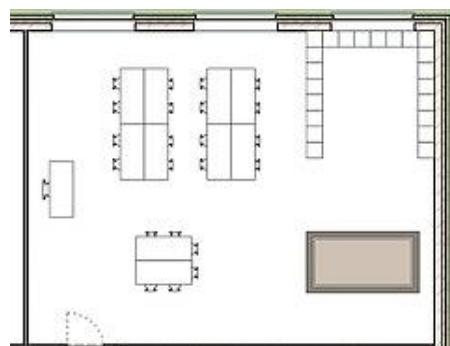
Bied verschillende opties aan voor fysieke verwerking. Geef niet enkel kansen om op papier de impressie te verwerken maar ook met concreet materiaal.

Werk in kleinere niveaugroepen zodat je meer gedifferentieerd en op niveau kan begeleiden. De begeleiding is meer doelgericht en heeft meer effect.

Leg opdrachten uit in korte, eenvoudige stappen. Het is belangrijk om deze verschillende stappen merkbaar te herhalen. Op deze manier krijgen de kinderen die minder snel mee zijn ook de kans om de opdracht te begrijpen.

Creëer een hoek waar de kleuters tot rust kunnen komen of een time-out kunnen nemen. Sommige kinderen voelen aan wanneer het hen even te veel wordt. Ze beseffen dat ze zichzelf moeten terugtrekken en contact met anderen beter even vermijden. Dan kunnen ze zich terugtrekken in deze hoek.

Laat de kinderen kiezen op welke manier ze uitdrukken wat ze geleerd hebben. Het ene kind tekent graag, maar het andere kind zal liever vertellen.

3.2 UD

Klasinrichting

Creëer voldoende ruimte tussen de verschillende hoeken. Zo kunnen de kinderen zich gemakkelijk verplaatsen ongeacht lichaamslengte, gestalte of mobiliteit van de gebruiker.

Hou steeds in de gaten dat het kind zich comfortabel en veilig kan verplaatsen door de klas. Je hebt bijvoorbeeld kinderen die nood hebben aan een lagere deurklink, maar voor anderen brengt dit onveilige situaties met zich mee.

De hoogte van tafels en stoelen is afhankelijk van de leeftijd in jouw klas. Het is belangrijk dat je in de gaten houdt dat elk kind steeds met de voeten aan de grond kan.

Verdeel de klasruimte in herkenbare en overzichtelijke hoeken. Op deze manier worden de verwachtingen van elke hoek duidelijk herkenbaar voor het kind.

Maak een duidelijk en gestructureerd overzicht van de behoeften en noden van elk kind. Zo is het voor eender welke volwassene die de klas binnenkomt duidelijk waarmee hij rekening moet houden.

Zorg ervoor dat je klas zodanig ingericht is dat je steeds alle kleuters kan zien. Door open ruimtes in te richten en gebruik te maken van lage kasten heb je een beter overzicht over de klas.

Je klas kan zeker en vast thematisch ingericht zijn, maar hou er ook rekening mee dat sommige kinderen niet goed overweg kunnen met een teveel aan prikkels.

Materialen

De materialen voorzien een brede keuzemogelijkheid in gebruikswijze.

Zorg voor aangepaste potloden om kinderen de pengreep aan te leren.

Kinderen die moeite hebben met knippen kan je een hulpschaar aanbieden.

Maak visueel duidelijk welke scharen voor linkshandigen of rechtshandigen zijn.

Plaats speelleermaterialen op oog- en zithoogte van de kinderen. Hierdoor kunnen ze dit materiaal zelfstandig nemen en aan de slag gaan zonder hulp van de kleuterleid(st)er.

Bied speelleermaterialen aan op verschillende niveaus en zorg voor variatie in moeilijkheidsgraad. Zo kunnen de kinderen zelf kiezen welk niveau ze willen proberen en aansluit bij hun mogelijkheden.

Voorzie activiteiten op papier maar ook zeker met concreet materiaal.

Visualiseer met pictogrammen waar de materialen horen. Hierdoor stimuleer je de zelfstandigheid en zullen de kinderen gemakkelijker materiaal kunnen nemen en opruimen.

Bij de oudste kleuter is zelfevaluatie en –reflectie belangrijk. Je kan werken met knijpkaarten zodat ze zelfstandig kunnen nagaan of de opdracht correct is uitgevoerd.

Wil je een rijk aanbod in jouw klas aanbieden en de klasruimte zo optimaal mogelijk benutten? Hierin vind je toegankelijke informatie over Universal Design en Universal Design for Learning. Hiernaast kan je de nodige tips vinden om deze principes toe te passen in jouw klas.

Maité Van den Borre, Lien Bruneel

Elk uniek puzzelstuk heeft ook recht op zijn plaats in de puzzel.